

Mr. sc. Dean Vuleta*

KNJIŽNI REŽIM ZA ZAKONSKO ZALOŽNO PRAVO NA POKRETNINAMA VELIKE VRIJEDNOSTI S POSEBNIM OSVRTOM NA POMORSKI PRIVILEGIJ – *DE LEGE LATA I DE LEGE FERENDA*

UDK: 347.791 : 347.95
347.82 : 347.95
DOI: 10.31141/zrpf.2024.61.154.589
Pregledni znanstveni rad
Primljeno: 4.12.2023.

Između zakonskog založnog prava na brodu i zrakoplovu postoji pravna korelacija, s obzirom na slične imovinsko-pravne karakteristike i globalnu zakonsku regulativu stvarnopravnih odnosa na tim pokretninama velike vrijednosti. Odredbama čl. 175. Zakona o obveznim i stvarnopravnim odnosima u zračnom prometu u postupku ovrhe na zrakoplovu predviđena je adekvatna primjena odredbi čl. 867. – 988. Pomorskog zakonika o postupku ovrhe na brodu. Analiza odredbi Pomorskog zakonika i Zakona o obveznim i stvarnopravnim odnosima u zračnom prometu o knjižnom režimu za zakonska založna prava na brodu i zrakoplovu (pomorski i zračni privilegiji) ukazuje na identičnu problematiku koja se može pojaviti u postupku sudskog namirenja tražbina vjerovnika. Ovlaštenik zračnog privilegija ima zakonsku ovlast upisati svoju tražbinu, ako ishodi upis tražbine podnošenjem zahtjeva za upis u registar civilnih zrakoplova, za razliku od pomorskog privilegija u pogledu kojeg je zakonskim odredbama određeno da za postanak pomorskog privilegija i pravne učinke prema trećima nije potreban upis u upisnik brodova, ali se tim odredbama posebno ne spominje ovlast na podnošenje zahtjeva za upis. Ako je ovlaštenik zračnog privilegija podnio zahtjev za upis u registru, njegova se upisana tražbina nalazi u ovršnim spisima i poznata je ovršnom sudu pa nema zapreke da bude obaviješten od strane suda o postupku ovrhe koji je pokrenuo drugi vjerovnik kao ovrhovoditelj i poduzima postupovne radnje u svome interesu. Međutim, ako ne ishodi upis svoje tražbine, jer nije podnio zahtjev za upis vlastitom voljom ili iz objektivnih razloga, izložen je identičnoj problematici vezanoj za ovlaštenika neupisanog pomorskog privilegija, odnosno problematici skrivenih (nevidljivih) tražbina za ovršni sud, vjerovnike i druge zainteresirane osobe u pokrenutom postupku ovrhe. Skrivena tražbina mogu spriječiti ostvarenje samog cilja ovrhe – neupitno namirenje tražbina vjerovnika. Stoga se u radu prvenstveno iznose prijedlozi dopuna i izmjena odredbi Pomorskog zakonika o pomorskom privilegiju koji su adekvatno primjenjivi i na zračni privilegij. Prijedlozi dopuna i izmjena usmjereni su prema reguliranju upisa priznatog i stečenog te osporenog pomorskog privilegija do pokretanja postupka ovrhe, nakon donošenja rješenja o ovrsi i privremene mjere zaustavljanja broda, a najkasnije na ročištu za prodaju broda. Predložena rješenja odstupaju od trenutno važećih odredbi hrvatskoga i poredbenoga prava.

Ključne riječi: *brod i zrakoplov, knjižni režim privilegija, Pomorski zakonik, Zakon o obveznim i stvarnopravnim odnosima u zračnom prometu, zakonske dopune i izmjene*

* mr. sc. Dean Vuleta, Tenis Kamp Stobreč, e-mail: vuleta.dean@gmail.com, ORCID 0000-0003-1143-5168.

1. UVOD

Brodovi i zrakoplovi su pokretnine velike vrijednosti i globalnog značaja koje povezuju slične imovinskopravne karakteristike i stvarnopravni odnosi te postoji mogućnost kompatibilnog zakonskog uređenja pojedinih pitanja, posebice ovršnog postupka. Tako u postupku ovrhe na zrakoplovu odredbe čl. 175. ovršnog dijela Zakona o obveznim i stvarnopravnim odnosima u zračnom prometu upućuju na odgovarajuću primjenu odredbi čl. 867. – 988. ovršnog dijela Pomorskog zakonika.¹ Po imovinskopравnim karakteristikama brod (zrakoplov) jest fizički i pravno pokretna, nepotrošena i sastavljena stvar s mnogim pripadnostima. Brod je pokretna stvar zbog svoje izuzetne mobilnosti i mogućnosti premještanja s jednog mjesta na drugo a da mu se ne povrijedi bit (supstanca). Kao nepotrošena stvar, namijenjen je trajnom iskorištavanju u pomorskoj plovidbi. Sastavljen je od samostalnih i nesamostalnih dijelova i pripadaka. Sastavni su dijelovi svi oni čijim je tehničkim spajanjem brod i nastao. Samostalni su dijelovi primjerice razni strojevi, a nesamostalni brodske oplate. Fizički spoj tih dijelova formira brod kao organsku cjelinu. Pripadak (pertinencija) broda jesu sve stvari koje po svojoj namjeni trajno služe njegovoj upotrebi, a mogu biti privremeno odvojene od broda. U pripadnosti spadaju, primjerice, čamci, nautički instrumenti, sidra, konopi i ostalo. U stvarnopravnim raspolaganjima brod i zrakoplov tretiraju se poput nekretnine na kopnu, prvenstveno zbog svoje velike vrijednosti i podvrgavaju knjižnom režimu upisom u Upisnik brodova i Registar civilnih zrakoplova.² Zakonsko založno pravo na brodu i zrakoplovu, odnosno tražbine koje proizlaze iz tih prava, zbog svoje važnosti imaju prednost u namirenju pred svim drugim tražbinama, uključujući i hipoteku. Na taj način ovlaštenici tražbina koje navodi zakon postaju privilegirani vjerovnici, pa nije potrebno sklapanje založnog ugovora ili ishodenje sudske odluke. Na kompatibilnost stvarnopravnih odnosa na brodu i zrakoplovu ukazuju specifična rješenja nekih jurisdikcija. Tako Italija kao relevantni predstavnik europskog – kontinentalnog pravnog sustava u odredbama svoga zakona utvrđuje identične

¹ Pomorski zakonik, Narodne novine, br. 181/04, 76/07, 146/08, 61/11, 56/13, 26/15, 17/19 (dalje u tekstu PZ) i Zakon o obveznim i stvarnopravnim odnosima u zračnom prometu, Narodne novine, br. 132/98, 63/08, 134/09, 94/13 (dalje u tekstu ZOSOZP).

² O imovinskopравnim karakteristikama broda vidi: Marin, J., *Stvarnopravno uređenje za plovidbu unutarnje plovidbe*, Pravni fakultet u Zagrebu, PPP 163, Zagreb 2009., str. 29-35. Podrobnije o knjižnom režimu kojem je podvrgnut brod i zrakoplov vidi: Marin, J., *Registri plovnih objekata i zrakoplova*, Zbornik radova Hrvatsko registarsko pravo (registri pravnih osoba, nekretnina, pokretnina i prava), Zagreb 2006., str. 120 i 123.

pomorske i zračne privilegije na brodu i zrakoplovu.³ U pogledu zakonskog založnog prava PZ svojim odredbama razlikuje zakonsko založno pravo ovlaštenih državnih tijela i pomorski privilegij kao specifično zakonsko založno pravo, te ih razvrstava u dva naplatna reda. U čl. 912. PZ-a utvrđeno je da se nakon troškova ovršnog postupka namiruju vjerovnici (ovlaštena državna tijela) čije su tražbine osigurane zakonskim založnim pravom na temelju čl. 171. i čl. 840 u, a nakon njih vjerovnici (fizičke i pravne osobe) čije su tražbine osigurane specifičnim zakonskim založnim pravom – pomorskim privilegijem.⁴

Po pitanju knjižnog režima za stvarna prava čl. 214. st. 1. PZ-a navodi da se pravo vlasništva i druga stvarna prava na brodu i brodu u gradnji mogu steći, prenijeti, ograničiti i ukinuti jedino upisom u upisnik brodova.⁵ Prema st. 2. ovoga članka za postanak pomorskog privilegija i pravne učinke koji iz tog prava slijede prema trećima nije potreban upis u upisnik brodova. Kako se u st. 1. ne spominje izričito pomorski privilegij koji se izdvaja od drugih stvarnih prava, jer za njega nije potreban upis, može se zaključiti iz konteksta st. 1 i 2 da se pomorski privilegij ne upisuje kao ostala stvarna prava, ali bi ovlaštenik mogao ishoditi upis svoga

³ Talijanski Navigacijski zakonik (*Codice della navigazione*), novela br. 37/ 2020. u čl. 552. i čl. 1023. navodi tražbine zaštićene zakonskim založnim pravom: 1) sudski troškovi učinjeni u korist svih vjerovnika u ovršnom postupku, tražbine po osnovi lučkih troškova, peljarenja i čuvanja broda (pristojbi zračnih luka i čuvanja zrakoplova), 2) tražbine po osnovi radnog odnosa zapovjednika i članova posade broda (letačkog osoblja), 3) tražbine po osnovi iznosa predujma koje je isplatila uprava trgovačke mornarice ili unutarnje plovidbe ili konzularno tijelo (zrakoplovna uprava), za uzdržavanje i reparijaciju članova posade broda (zrakoplova) te iznosi za socijalnu skrb i osiguranje, 4) tražbine po osnovi spašavanja broda (zrakoplova), 5) tražbine po osnovi štete koje je počinio brod (zrakoplov), za smrt i ozljede putnika i članova posade te za gubitak ili oštećenje tereta ili prtljage, 6) tražbine po osnovi poslova ili sklopljenih ugovora koje je izvršio zapovjednik broda (zrakoplova) za potrebe očuvanja broda (zrakoplova) ili za nastavak putovanja. <https://www.fog.it/legislaz/cn-indice.htm>. Podaci preuzeti 16. 9. 2023.

⁴ Prema odredbama tih članaka, ako brod predstavlja ili može predstavljati opasnost za luke, plovne puteve ili plovidbu, nadležna lučka kapetanija će rješenjem narediti vlasniku broda da u primjerenom roku poduzme mjere za otklanjanje nedostataka. Ako vlasnik broda ne postupi tako, kapetanija će rješenjem narediti ovlaštenom tijelu koje upravlja lukom da na rizik i trošak vlasnika broda ukloni brod. U pogledu tražbine koja se tiče naknade troškova uklanjanja broda, Republika Hrvatska, odnosno ovlašteno državno tijelo koje je uklonilo brod ima zakonsko založno pravo na brodu te ga može zadržati do namirenja tražbine. Nenamirena tražbina uključuje prodaju broda na javnoj dražbi. Ako se radi o potonulom brodu ili podrtini koja ometa plovidbu, ovlašteno državno tijelo koje je uklonilo brod (podrtinu) ima zakonsko založno pravo s pravom zadržaja do namirenja tražbine. Nenamirena tražbina uključuje javnu dražbu ili sudsku prodaju broda (podrtine).

PZ odredbama čl. 241. navodi pomorske privilegije: 1) tražbine za plaće i druge iznose koji se duguju zapovjedniku, časnicima i drugim članovima posade broda u svezi s njihovim zaposlenjem na brodu uključujući troškove povratnog putovanja i doprinose za socijalno osiguranje koji se plaćaju u njihovo ime, 2) tražbine za smrt ili tjelesne ozljede koje su se dogodile na kopnu ili moru u vezi s iskorištavanjem broda, 3) tražbine s naslova za spašavanje broda, 4) tražbine za lučke pristojbe, troškove plovidbe kanalima te troškove peljarenja, 5) tražbine po osnovi izvanugovorne odgovornosti za materijalne gubitke ili oštećenja prouzročena upotrebom broda, izuzev gubitka ili oštećenja tereta, kontejnera i putničkih stvari. Sudski troškovi nastali u tijeku postupka ovrhe namiruju se prije svih tražbina. Podrobnije o pomorskim privilegijima vidi: Brstilo, J., *Pomorski privilegiji*, Pomorski zbornik, Vol. 38, br. 1, 2001., str. 223-242 i Nikčević Grdinić, J., *Pomorske privilegije u engleskom i američkom pravu*, Naše More, Vol. 61, br. 3-4, 2014., str. 64-70.

⁵ Podrobnije o stvarnim pravima na brodu vidi: Bolanča, D., *Stvarna prava na brodu (usporedba hrvatskog i bosansko-hercegovačkog plovidbenog zakonodavstva)*, Zbornik radova „Pravo i vrijednosti“, Sarajevo 2019., str. 293-306.

privilegija u upisnik brodova podnošenjem zahtjeva za upis. Zakonodavac nije imao intenciju da se jezičnim tumačenjem donose određeni zaključci, jer je prejudicirano opće pravilo da za založno pravo koje nastaje na temelju zakona upis nije potreban. Ipak, svrsishodnija odredba bila bi da je ovlašteniku pomorskog privilegija jasno dana ovlast na ishodenje upisa svoga stečenog prava u upisnik brodova. Takva ovlast navedena je u općem propisu o stvarnim pravima i čl. 158. st. 1. ZOSOZP-a koji navodi da je ovlaštenik zračnog privilegija ovlašten ishoditi upis svoga prava u Hrvatski registar civilnih zrakoplova, ako podnese zahtjev za upis.⁶ Međutim, ovlaštenik privilegija ne mora koristiti ovu ovlast i podnijeti zahtjev za upis, s obzirom na to da ovlast na ishodenje upisa nije obveza već ovisi o subjektivnoj volji ovlaštenika privilegija. Kako je u čl. 214. st. 2. PZ-a navedeno da za postanak pomorskog privilegija i pravne učinke prema trećima upis nije potreban, ovlaštenik pomorskog privilegija može smatrati da je njegova tražbina ovom odredbom dovoljno zaštićena pa nije posebno motiviran da istraži postojanje mogućnosti upisa svoga prava kako bi tražbina bila vidljiva sudu i svim zainteresiranim osobama. Isto tako, upis mu ne mora biti prioritetan zbog neznanja i nesvjesnosti problematike skrivenih tražbina koju u postupku sudskog namirenja može prouzročiti njegov propust podnošenja zahtjeva za upis i njegova neupisana tražbina, odnosno ovlaštenik privilegija nije svjestan opasnosti da zbog postojanja skrivenih tražbina ne namiri svoju tražbinu u postupku ovrhe koji je pokrenuo drugi ovrhovoditelj.⁷ Iz navedenih razloga bilo je potrebno odredbama prethodnih novela PZ-a ovlašteniku pomorskog privilegija decidirano dati ovlast na upis tražbine uz naznaku da se svojevoluminarnom neopravdanom propustom upisa smatra da se odrekao prava na primanje obavijesti po službenoj dužnosti od suda o pokretanju i provedbi postupka ovrhe u kojem ima pravni interes namirenja tražbine. Sud šalje obavijesti samo poznatim vjerovnicima, pa se može naći u situaciji da nema saznanja o postupku ovrhe i ne namiri svoju tražbinu. Tako utvrđenim odredbama ovlaštenik privilegija imao bi veću motivaciju podnijeti zahtjev za upis i bez obveze podnošenja. Međutim, i ovlast za upis tražbine koju nude odredbe ZVDSP-a i ZOSOZP-a ne bi bila dovoljna garancija dobivanja vjerodostojne evidencije o pomorskim privilegijima, jer ovlast na upis ovisi o volji ovlaštenika koju on nije obvezan koristiti. Kako prethodne novele PZ-a nisu ponudile takva ili slična rješenja, potrebno je odredbama PZ-a *de lege ferenda* jasno i potpuno utvrditi pravne mehanizme kojima će se riješiti problematika upisa i vjerodostojne evidencije stečenih pomorskih privilegija i osporenih tražbina, a time i sudskog namirenja tražbina. Evidencija osporenih tražbina ima svoju važnost, jer je pretpostavka da bi osporena tražbina mogla biti potvrđena pravomoćnom sudskom

⁶ Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima NN 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 152/14, 81/15, 94/17 (dalje u tekstu ZVDSP) koji kao opći propis o stvarnim pravima predstavlja *lex specialis* u odnosu na odredbe PZ-a i ZOSOZP-a, u čl. 314. st. 2. navodi da će se zakonsko založno pravo na nekretnini koje se ne upisuje, upisati u zemljišnu knjigu na zahtjev založnog vjerovnika.

⁷ Podrobnije o skrivenim tražbinama vidi *infra* podnaslov 2. Analiza problematike upisa i evidencije pomorskog privilegija.

odlukom u parnici kao pravovaljani pomorski privilegij i tako kao novonastala tražbina utjecati na pravni status svih vjerovnika.⁸

Na globalnom međunarodnom planu pomorski privilegij u pravilu se ne upisuje u upisnik brodova. Primjerice, talijanski Navigacijski zakonik u odredbama čl. 548. – 564. o pomorskim privilegijima i čl. 1022. – 1026. o zračnim privilegijima upis niti ne spominje, za razliku od američkog prava koje odredbama daje mogućnost ovlašteniku pomorskog privilegija na brodu da ishodi upis svoga prava u upisnik brodova. U Sjedinjenim Američkim Državama zakonsko založno pravo utvrđeno je odredbama „Poglavlje 46.“ čl. 31 301- 31 343 Saveznog zakona o trgovačkim instrumentima i pomorskim založnim pravima (*Federal Commercial Instruments and Maritime Liens Act-CIMLA*), a izričito je navedena ovlast da ovlaštenici pomorskog privilegija na brodu mogu ishoditi upis svoga prava. Pomorski privilegij pravovaljan je i bez upisa, ali ovlaštenik može podnijeti zahtjev za upis i evidentirati svoj pomorski privilegij. Zahtjev za upis podnosi se Nacionalnom centru za dokumentaciju plovila Obalne straže Sjedinjenih Američkih Država (*US Coast Guard National Vessels Documentation Center – NVDC*). Ako ovlaštenik podnese zahtjev, pomorski će privilegij biti naveden na svakom izvodu o vlasništvu koji izdaje upisnik.⁹

2. ANALIZA PROBLEMATIKE UPISA I EVIDENCIJE POMORSKOG PRIVILEGIJA

Analiza odredbi PZ-a o knjižnom režimu za pomorske privilegije dovodi do spoznaje da je potreban širi analitički pristup u kontekstu utjecaja odredbi na ovršni postupak na brodu. Zbog formalnopravne veze ZOSOZP-a i PZ-a, te predviđene odgovarajuće primjene odredbi ovršnog dijela PZ-a u postupku ovrhe na zrakoplovu, neka problematična pitanja koja prate namirenje tražbina na brodu u određenom slučaju mogu biti identično prisutna i na zrakoplovu. Takav je slučaj hipotetska situacija do koje može doći ako ovlaštenik zračnog privilegija nije iskoristio zakonsku ovlast da upiše (evidentira) svoju tražbinu u registru zrakoplova koju ima prema odredbama čl. 158. st. 1. ZOSOZP-a. Daljnja analiza u tekstu usmjerena je na izlaganje zajedničke problematike skrivenih tražbina koja u pravilu prati neupisani pomorski privilegij, a u pogledu zrakoplova i zračnog privilegija u slučaju kad nije ishodjen upis. Ako je ovlaštenik zračnog privilegija prema navedenim odredbama ishodio upis podnošenjem zahtjeva za upis u registar civilnih zrakoplova, nalazi se u situaciji da je njegova upisana tražbina vidljiva sudu, vjerovnicima i ostalim zainteresiranim osobama u pokrenutom postupku ovrhe. Upisana tražbina

⁸ Podrobnije o prijedlozima izmjena i dopuna zakona vidi: *infra* podnaslov 3. Razmatranje dopuna i izmjena zakonskih odredbi o upisu i evidentiranju pomorskog privilegija.

⁹ O karakteristikama i upisu pomorskog privilegija u SAD-u vidi: Stefani, J., R., *Don't lien on Me-Identification and Mitigation of Maritime Lien Risk in Maritime Lease*, Law Journal Newsletters, ALM Properties, LLC, 2017., <https://www.lawjournalnewsletters.com/sites/lawjournalnewsletters/2017/12/01.18.10.2023>.

omogućava mu da bude obaviješten od strane suda za ovršni postupak koji je pokrenuo drugi vjerovnik kao ovrhovoditelj i nesmetano poduzima potrebne postupovne radnje u svom interesu. Međutim, moguće je da ovlaštenik zračnog privilegija ne ishodi upis svoje tražbine u registar zrakoplova, iz subjektivnih ili objektivnih razloga (vlastitom voljom, boravak u inozemstvu, bolest i sl.), pa bi njegova tražbina, kao i pomorski privilegij koji nije upisan u upisnik brodova, bila skrivena (nevidljiva) za sud i za sve zainteresirane osobe u ovršnom postupku na koje saznanje o tim stvarnopravnim teretima ima posredan ili neposredan utjecaj. U pravnoj teoriji *Common Law* pravnog sustava pomorski privilegiji poznati su i kao *implied liens* jer nisu vidljivi, s obzirom na to da za njihovu pravovaljanost nije potreban upis u upisnik brodova. Zbog eventualnog postojanja nevidljivih tražbina u pokrenutom postupku ovrhe od strane ovrhovoditelja, ostali vjerovnici ne mogu sa sigurnošću znati koji je prvenstveni red u namirenju njihovih tražbina ni hoće li uopće biti u situaciji namiriti svoju tražbinu.¹⁰ Sudska praksa ukazuje na činjenicu da se u postupku rijetko namiruju svi vjerovnici jer novčana sredstva dobivena sudskom prodajom često nisu dostatna za namirenje svih tražbina, pa je saznanje o stvarnopravnim teretima na brodu od krucijalnog značaja za vjerovnike. Ipak, prevladava mišljenje da je sudska prodaja broda najefikasniji način i jedini jamac sigurnosti u namirenju tražbina vjerovnika jer je provode državni organi.¹¹ Neevidentirani skriveni privilegiji posebno djeluju na pravni status hipotekarnog vjerovnika. Hipoteka je pravni institut koji je temelj pomorskog i zračnog prometa. Za nabavu, čuvanje i popravak broda (zrakoplova) potrebna su značajna materijalna sredstva koja bi bez hipoteke kao sredstva osiguranja vjerovnika bilo teško pribaviti. Bez saznanja o broju pomorskih privilegija koji terete brod u pokrenutom postupku ovrhe, hipotekarni vjerovnik može biti u dvojbi oko primjene zakonskih ovlasti koje ima na raspolaganju, odnosno koja je zakonska ovlast za njega povoljnija u namirenju njegove tražbine. Kako se hipoteka namiruje poslije pomorskog privilegija, može se naći u situaciji da ne namiri svoju tražbinu. Da je znao za skrivene privilegije prije pokretanja ovrhe, vjerojatno bi se odlučio za druge zakonske ovlasti koje ima na raspolaganju. Osim ovršne prodaje, hipotekarni vjerovnik na brodu ima ovlast i na izvansudsku prodaju ili gospodarsko iskorištavanje broda do namirenja tražbine sukladno odredbama čl. 219. st. 1. PZ-a, a hipotekarni vjerovnik na zrakoplovu ima, osim ovršne prodaje, i ovlast na iskorištavanje zrakoplova do namirenja tražbine sukladno odredbama čl. 148. st. 2. ZOSOZP-a.¹² Skriveni pomorski privilegiji na brodu problematični su i za privilegirane vjerovnike koji nisu pokrenuli ovrhu i nisu svjesni postojanja privilegija, za sud koji provodi ovršni postupak, a problematični su

¹⁰ Prema teoriji pomorskog prava, pomorska hipoteka (*mortgage*) jest vidljivi zalog (*express lien*), a pomorski privilegij skriveni zalog (*implied lien*). Vidi: Grdinić Nikčević, J., *Pomorska hipoteka (mortgage) u engleskom i američkom pravu*, Naše More, Vol. 56, 1-2/2009., str. 62.

¹¹ Podrobnije o sigurnosti i efikasnosti namirenja tražbina sudskom prodajom broda vidi: Garner, A. B., *Black's Law Dictionary – 11th edition*, Thomson West Reuters Publisher, 2004., str. 1346-1365.

¹² Dodatno o načinu namirenja *mortgage* tražbina u *common law* vidi: Buss, C., *Ship Building-Sale and Finance-1 edition, Chapter-Ship mortgages:enforcement and remedies*, Informa Law Routledge, New York 2016., str. 151.

i za nove vlasnike koji brod stječu na temelju pravnog posla ili sudskom prodajom.¹³ Naime, upitno je hoće li prestanak privilegija sudskom prodajom biti priznat i u ostalim državama. Dodatnu problematiku u pomorskoj plovidbi stvara višestruko zastupljen element inozemnosti pa treba voditi računa o međusobnom djelovanju domaćeg i stranog zakonodavstva, s obzirom na različito tumačenje pravne naravi pomorskog privilegija, procesnih radnji i sudskog postupanja u postupku namirenja novčane tražbine.¹⁴

Nakon podnošenja prijedloga za ovrhu od strane ovrhovoditelja nadležnom ovršnom sudu, sud će rješenje o ovrsi na brodu dostaviti strankama i svim osobama u čiju korist, prema podacima iz spisa, postoji kakvo založno pravo, pravo na namirenje, pravo osobne služnosti ili pravo prvokupa (čl. 856. st. 1. PZ-a), te dostaviti oglas o prodaji strankama i svim osobama koje prema ovršnim spisima imaju na brodu kakav stvarnopravni teret ili pravo prvokupa (čl. 881. st. 1. PZ-a). Osim toga, po službenoj dužnosti objavit će oglas o prodaji u Narodnim novinama i na oglasnoj ploči suda i nadležne lučke kapetanije.¹⁵ Međutim, nadležni ovršni sud ne bi mogao obavijestiti te poslati rješenje o ovrsi i oglas o prodaji neupisanom (nepoznatom) vjerovniku koji nije ovrhovoditelj, čija tražbina nije upisana u upisnik brodova i evidentirana u ovršnom spisu, pa ne može biti obaviješten o pokrenutom postupku ovrhe niti mora imati saznanje o objavljenom oglasu o sudskoj prodaji na relevantnim mjestima i publikacijama. Tako bi se vjerovnik mogao naći u situaciji da ne zna za postupak ovrhe, osim ako privatnim istraživanjem ne dođe do saznanja o pokrenutom postupku.¹⁶ Ako je naknadno saznao za pokrenutu ovrhu, vjerovnik može svoju tražbinu prijaviti ovršnom sudu tijekom ovrhe, a najkasnije na ročištu za prodaju broda prema odredbama čl. 880. t. 6. PZ-a i sudjelovati na ročištu za razdiobu kupovnine. Pojavom novog vjerovnika na ročištu za razdiobu kupovnine, o kojem nije postojala evidencija do ročišta za prodaju, može se promijeniti pravni status

¹³ Podrobnije o problematici pomorskih privilegija kao skrivenim tražbinama vidi: Marin, J., *Privilegiji na brodu – sigurnost i neizvjesnost u isto vrijeme*, Liber Amicorum Nikola Gavella, Gradansko pravo u razvoju, Pravni fakultet u Zagrebu, 2008., str. 369-409. Dodatno o pomorskim privilegijima kao skrivenim tražbinama na brodu u pravnom sustavu *Common Law* vidi: Gilmore, G.; Black, L., C., *The Law of Admiralty – second edition*, The Foundation Press, Chicago 1975., str. 588.

¹⁴ O pravnim učincima sudske prodaje broda vidi: Kandare, B.; Čizmić, J., *Pomorsko procesno pravo*, Pravni fakultet u Splitu, 1996., str. 33-34.

¹⁵ Prema čl. 881. st. 4. PZ-a dostava pismena vrši se prema odredbama čl. 8. Ovršnog zakona NN 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17, 131/20, 114/22, 06/24 o osobnoj dostavi u ovršnom postupku. Dodatno o dostavi sudskih pismena vidi: Bazianec, N., *Uručenje sudskih pismena putem pošte*, Trgovačko ugovorno pravo, Informator br. 6, 2000., str. 6-8.

¹⁶ U praksi nisu rijetki slučajevi da vjerovnik koji ima pomorski privilegij na brodu angažira kao nalagodavac pomorsku agenciju ili pomorskog agenta radi praćenja plovidbene rute broda kako bi u svakom trenutku bio upoznat sa pravnim statusom broda i eventualno pokrenutim ovršnim postupkom od strane drugog vjerovnika. Ovaj mu angažman donosi dodatne troškove, ali i šansu da sudjeluje u pokrenutom ovršnom postupku i poduzima postupovne radnje u svome interesu. Pomorsku agenciju, u pravilu, angažiraju brodari radi poslova vezanih uz: plovidbu, prihvaćanje i otpremanje brodova te posredovanje pri zaključivanju ugovora o iskorištavanju brodova. Ugovor o pomorskoj agenciji reguliraju odredbe čl. 674-683 PZ-a. O djelokrugu pomorskog agenta vidi: Borčić, V., *Ugovor o pomorskoj agenciji*, Upporedno pomorsko pravo, Vol. 36, 141-144, 1994., str. 183-191. Dodatno o ovlastima pomorskog agenta u pravnom sustavu *common law* vidi: Branch, A.; Robarts, Michael, *Branch's Elements of Shipping – 3 edition*, Informa Law Routledge, New York 2014., str. 291-303.

ostalim vjerovnika te poremetiti prvenstveni red u namirenju njihovih tražbina. Na ročištu za razdiobu kupovnine vjerovnici mogu međusobno osporavati postojanje tražbine, visinu iznosa i prvenstveni red po kojem se te tražbine namiruju.¹⁷

U pogledu pomorskih privilegija na međunarodnom planu, do sada su donesene tri konvencije koje nisu donijele veći pomak u rješavanju postojeće problematike pomorskog privilegija.¹⁸ Obavijest o sudskoj prodaji utvrđena je odredbama Međunarodne konvencije o pomorskim privilegijima i hipotekama iz 1993. Odredbama čl. 11. st. 1. utvrđuje se postupak koji se odnosi na obavijest o sudskoj prodaji. Njima se određuje da o sudskoj prodaji broda moraju biti obaviješteni tijelo koje vodi upisnik brodova u državi upisa, svi nositelji upisanih hipoteka (mortgagea), vlasnik broda i svi nositelji pomorskih privilegija pod uvjetom da je nadležni sud države u kojoj se provodi prodaja primio obavijest o njihovim potraživanjima. Obavijest o sudskoj prodaji mora biti objavljena i u relevantnim pomorskim publikacijama. Prema st. 2. i 3. istoga članka, obavijest mora biti poslana preporučenom ili elektronskom poštom ili drugim sredstvima od kojih se može dobiti potvrda o primitku od strane zainteresiranih osoba koje su poznate sudu nadležnom za ovršni postupak.¹⁹

Mada je odredbama teoretski postavljena pravna osnova za otvorena pitanja, različiti politički interesi vodećih jurisdikcija u svijetu, odnosno različiti pogledi na pravnu narav založnih prava i pomorskog privilegija, bili su uzrok neprihvatanja kompromisa oko ponuđenih rješenja te slaboj ratifikaciji konvencije. Globalno otklanjanje problematike pomorskog privilegija moguće je jedino donošenjem nove međunarodne konvencije čija se rješenja neće povoditi različitim pojedinačnim političkim interesima vodećih jurisdikcija kontinentalnog – europskog i *common law* pravnog sustava, kao u slučaju do sada donesenih konvencija, već bi se problematika stvarnih prava i namirenja tražbina trebala riješiti u sveopćem interesu na način da sve relevantne jurisdikcije usuglase svoje stavove i ratificiraju konvenciju, te bi tako bile obvezne primijeniti usvojene odredbe. Odredbama bi se trebalo: ujednačiti stajališta o pravnoj prirodi i načinu stjecanja ugovornog založnog prava (hipoteke), utvrditi pravni status zakonskog založnog prava kojim neće biti sporno

¹⁷ Primjerice, pomorski privilegij po osnovi nagrade za spašavanje broda može biti osporavan od drugog vjerovnika ili ovršenika, jer radnje spašavanja uopće nije ni bilo ili visina iznosa tražbine odudara od uobičajenog iznosa za izvršenu radnju spašavanja. Osim toga, moguće je da se na ročištu pojavi više ovlaštenika tražbina za spašavanje koji jedni drugima osporavaju prvenstveni red u namirenju. Prema odredbama čl. 245. st. 2. PZ-a tražbine po osnovi nagrade za spašavanje imaju prednost u namirenju pred svim drugim privilegijima nastalima prije vremena u kojem su nastale radnje spašavanja, a prema st. 4. imaju red prvenstva suprotan redosljedu vremena nastanka tražbine. Smatra se da je tražbina nastala onoga dana kad je dovršena svaka pojedina radnja spašavanja.

¹⁸ Međunarodne konvencije o pomorskim privilegijima i hipotekama iz 1926., 1967. i 1993. Podrobnije o konvencijama vidi: Čorić, D., *Treći pokušaj međunarodne unifikacije pravila o pomorskim privilegijima i hipotekama*, Pomorski zbornik, god. 31, Rijeka, 1993., str. 61-90. Dodatno vidi: Grabovac, I., *Založna prava na brodu – usporedna raščlamba*, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, 1-2, 1994., str. 25-39.

¹⁹ O načinu obavješćavanja zainteresiranih osoba po odredbama Konvencije o pomorskim hipotekama i privilegijima iz 1993. vidi: Vuleta, D., *Poredbeno pomorsko pravo*, Vol. 53, 168, 2014., str. 149.

je li neka tražbina založna ili samo procesne prirode, usuglasiti procesne radnje i sudsko postupanje, kompromisnim rješenjem proširiti i neupitno utvrditi popis svih tražbina zaštićenih pomorskim privilegijem, te odredbama jasno regulirati postupak upisivanja i evidentiranja pomorskih privilegija kojim će se dobiti vjerodostojan uvid o stvarnopravnim teretima na brodu. Specifičnost je pomorskog privilegija da na istom brodu može nastati nedefinirani broj pomorskih privilegija, u različitim državama, u luci ili na otvorenom moru, a privilegirani vjerovnici mogu imati različito državljanstvo. Sve su to okolnosti koje stvaraju dvojbena pitanja o postupku ishođenja upisa i zbog kojih je teško evidentirati tražbinu, te imati potpuno saznanje o pomorskim privilegijima koji kao stvarnopravni tereti opterećuju određeni brod. Zakonodavcu je u formuliranju odredbe da za pomorski privilegij nije potreban upis u upisnik brodova prvenstveno bilo važno da je određena nastala tražbina utvrđena *ex lege* kao privilegirana, pa upis tražbine nije konstitutivan kad je u skladu sa zakonskim odredbama utvrđen pravni status privilegija. Međutim, zakonodavac nije vodio računa da bi nepostojanje ili djelomično postojanje evidencije o pomorskim privilegijima moglo dovesti do otežane provedbe postupka ovrhe od strane ovršnog suda, problematičnog pravnog statusa svih vjerovnika i ostalih zainteresiranih osoba u postupku ovrhe te međusobnih prijepora među vjerovnicima. S obzirom na problematiku koja prati pomorski privilegij (*maritime lien*) i utjecaj koji ima na sudsku prodaju broda, u teoretskim razmatranjima na međunarodnom planu uočljiv je stav o potrebi usuglašavanja pravnih stajališta o pomorskom privilegiju među različitim jurisdikcijama, uz proširenje i ujednačavanje tražbina zaštićenih pomorskim privilegijem, te reguliranja upisa i evidentiranja tražbina.²⁰ Upravo u tom smjeru pokrenuta je inicijativa 2022. godine da se međunarodnom konvencijom riješi postojeća problematika. Nacrt Konvencije o sudskoj prodaji broda, osim uobičajene problematike vezane za sudsku prodaju, bavi se i pitanjima priznanja pravnih učinaka sudske prodaje te posebno i pitanjima obavještanja neupisanih vjerovnika o sudskoj prodaji broda.²¹

3. RAZMATRANJE DOPUNA I IZMJENA ZAKONSKIH ODREDBI O UPISU I EVIDENTIRANJU POMORSKOG PRIVILEGIJA

Otklanjanje problematike pomorskog privilegija, a hipotetski i zračnog privilegija, moguće je postići zakonskim odredbama PZ-a *de lege ferenda* koje bi odstupale od zakonskih rješenja o pomorskom privilegiju hrvatskoga i poredbenoga prava. Odredbama bi se utvrdio obvezan upis za, temeljem relevantnih isprava,²² prethodno priznati i stečeni pomorski privilegij, a dodatnim dopunjenim odredbama pojasnio bi se upis osporenih pomorskih privilegija u upisnik brodova. Isto tako,

²⁰ Podrobnije vidi: Chacon, V. H., *Reconsidering the Law on Maritime Liens for Bunker Supplier's Claims*, NUS Law Working Paper, No 2022/003, 2022., str. 25-57.

²¹ Podrobnije vidi: Kragić, P., *Draft Convention on the judicial sale of ships: a chance for the revolutionary use of the internet for notification and other issues*, PPP, vol. 61, 176., 2022., str. 745-776.

²² Relevantne isprave vidi *infra* bilj. br. 25.

regulirao bi se upis stečenih i osporenih pomorskih privilegija u sudske ovršne spise od strane suda koji su nastali nakon donošenja rješenja o ovrsi i privremene mjere zaustavljanja broda, odnosno tijekom provedbe ovrhe najkasnije na ročištu za prodaju broda. Važnost je evidencije osporenih tražbina u tome što postoji vjerojatnost da se pravomoćnom presudom u parnici potvrde kao pomorski privilegiji, a u tom slučaju novonastala tražbina djeluje na pravni status svih zainteresiranih strana.²³ Dodatno, osporena tražbina i parnica koja se vodi zbog nje ima utjecaj i na razdiobu kupovnine.²⁴ Bez vjerodostojne evidencije svih priznatih i osporenih pomorskih privilegija, ovaj specifičan i globalno važan institut zakonskog založnog prava na brodu ostao bi kompleksan i problematičan u pravnoj teoriji i sudskoj praksi namirenja tražbina. Iz razloga što je zakon pomorskom privilegiju dao toliku važnost i prioritet u namirenju, ovlaštenik privilegija i ostale osobe neposredno ili posredno vezane uz tražbinu trebaju imati veću razinu pravne sigurnosti od one koju trenutno imaju. Kako je pomorski privilegij specifično zakonsko založno pravo, anacionalnog karaktera s posebno izraženim međunarodnim elementom, a činjenica je da za sebe veže i specifičnu problematiku koju je teško riješiti bez vjerodostojne evidencije, predlažu se posebna rješenja *de lege ferenda* koja uključuju odstupanje od općeprihvaćenog načela da za zakonsko založno pravo i pravne učinke prema trećima nije potreban upis. Prvi prijedlog u tom smjeru bio bi brisanje st. 2. čl. 214. PZ-a kako bi se novoutvrđenim i izmijenjenim odredbama neupitno regulirao nastanak pomorskog privilegija, pravni učinci prema trećima te način i postupak upisa i evidentiranja priznatih i osporenih privilegija. Trenutak nastanka činjenice iz koje proizlaze tražbine zaštićene pomorskim privilegijem nabrojene u čl. 241. st. 1. t. 1. – 5. PZ-a ne može biti trenutak nastanka odnosno stjecanja pomorskog privilegija za ovlaštenika, jer tražbina proizašla u trenutku nastanka određene činjenice može biti nepriznata ili sporna (postojanje ili visina iznosa).²⁵ Stoga bi odredbama jasno trebalo odrediti da pomorski privilegij nastaje odnosno da se stječe na temelju relevantne isprave: vjerodostojne isprave – ovjerovljene privatne isprave izdane od dužnika (štetnika) kojom se priznaju postojanje i visina iznosa tražbine, ili

²³ Čl. 926. PZ-a Presuda donesena u parnici o osporenoj tražbini djeluje protiv ovršenika i svih vjerovnika.

²⁴ Čl. 927. st. 3. PZ-a Ako se rješenje o razdiobi kupovnine ne može provesti zato što je u tijeku kakva parnica ili upravni postupak, svota koja se odnosi na taj dio rješenja o razdiobi položiti će se u banku kao štedni ulog do pravomoćnosti odluke o razdiobi.

²⁵ Primjerice, nastup činjenice izvršenih radnji spašavanja broda ili nastup činjenice smrti i ozljede nastale u vezi s iskorištavanjem broda. Tijekom provedbe ovrhe, a najkasnije na ročištu za razdiobu kupovnine, dodatno se može osporavati, pored postojanja i visine iznosa tražbine, i prvenstveni red u namirenju tražbine. Vidi *supra* bilj. br. 17.

pravomoćne sudske odluke kojom je u parnici tražbina priznata i utvrđena.²⁶ Trenutak nastanka pomorskog privilegija odlučujući je za prvenstveni red u namirenju nekih tražbina. Tako tražbine po osnovi nagrade za spašavanje broda međusobno imaju prvenstveni red u namirenju suprotan redosljed u vremena nastanka tražbine koje osiguravaju (čl. 245. st. 4. PZ-a). Isto tako, nastanak privilegija odlučujući je za računanje roka u kojem prestaju privilegiji.²⁷

Za pravovaljani pomorski privilegij stečen na temelju relevantne isprave odredio bi se obvezan upis kojim tražbina proizvodi pravne učinke prema trećima po upisu u upisnik brodova. Odredbama bi se odredilo da osoba koja polaže pravo na tražbinu mora u roku od 30 dana od dana nastupa činjenice iz koje proizlazi tražbina ishoditi ovjerovljenu privatnu ispravu od dužnika koji izdanom ispravom priznaje tražbinu i njezina ovlaštenika te je tako čini pogodnom za upis u upisnik brodova.²⁸ Iznimno, navedeni rok mogao bi se produžiti iz opravdanih razloga (boravak u inozemstvu, bolest i sl.) do prestanka tih razloga koji su onemogućili postupanje u zadanome roku. Isto tako, i pomorski privilegij utvrđen u parnici pravomoćnom sudskom odlukom pogodan je za upis po dostavi odluke ovlašteniku. Privatnu ispravu može izdati i opunomoćenik dužnika prema uvjetima iz čl. 316. st. 2. PZ-a.

Ako osoba koja polaže pravo na tražbinu ne ishodi ovjerovljenu privatnu ispravu od dužnika u zadanome roku, smatralo bi se da je tražbina osporena. Tražbina može biti osporena tako da se negira postojanje tražbine, jer se nije ostvarila činjenica iz koje bi tražbina nastala, ili se priznaje postojanje tražbine ali negira njezina visina iznosa. U prvom slučaju pravni interes osobe koja polaže pravo na tražbinu jest pokretanje parnice podnošenjem tužbe nadležnom sudu. Na temelju tužbe može podnijeti zahtjev za zabilježbu spora u upisnik brodova. U drugom slučaju osoba

²⁶ Odredbama PZ-a navedene su relevantne isprave kojima se dokazuje postojanje pomorskog privilegija: ovršna isprava (pravomoćna sudska odluka) i vjerodostojna isprava. Tako je odredbama čl. 855. st. 1. t. 1. PZ-a navedeno da se uz prijedlog za ovrhu sudu treba priložiti ovršnu ili vjerodostojnu ispravu kao dokaz osnovanosti postojanja tražbine. Vjerodostojna isprava jest ona koja nema snagu ovršne isprave, ali kojom se u visokom stupnju dokazuje vjerojatnost postojanja tražbine. Vjerodostojne isprave jesu: javne isprave (prema čl. 318. st. 1 PZ-a), ovjerovljena privatna isprava koja se po posebnim propisima smatra javnom ispravom, izvadak iz ovjerovljenih poslovnih knjiga, račun, mjenica i ček. Prema čl. 317. st. 1. t. 2. PZ-a ovjerovljena privatna isprava na temelju koje se može dopustiti uknjižba mora sadržavati izričitu izjavu osobe čije se pravo prenosi, ograničava, opterećuje ili ukida da dopušta uknjižbu. Podrobnije o ispravama vidi: Triva, S.; Belajec, V.; Dika, M., *Sudsko izvršno pravo*, Informator, Zagreb 1980., str. 132.

²⁷ Članak 246. stavak (1) PZ-a. Privilegiji na brodu prestaju: 1) utrućem tražbine osigurane privilegijem, 2) protekom roka od jedne godine, 3) prodajom broda u ovršnom ili stečajnom postupku, 4) osnivanjem fonda ograničene odgovornosti za tražbine osigurane privilegijem na brodu koje su podvrgnute ograničenju odgovornosti, 5) prodajom broda na javnoj dražbi sukladno čl. 171. st. 11. ili čl. 840. n ovoga Zakonika. Stavak (2) ovoga članka. Pomorski privilegiji prestaju proglašenjem broda pomorskim plijenom, odnosno ratnim plijenom na moru. Ako brod bude oslobođen, pomorski privilegiji, koji prema st. 1. t. 2. ovoga članka nisu prestali prije nego što je brod zaplijenjen, ponovno će se uspostaviti.

Članak 247. stavak (1) Rok iz čl. 246. st. 1. t. 2. računa se: 1) u odnosu na pomorske privilegije navedene u čl. 241. st. 1. t. 1. ovoga Zakonika nakon iskrcaja tražitelja s broda, 2) u odnosu na pomorske privilegije navedene u čl. 241. st. 1. t. 2-5 ovoga Zakonika kad nastanu osigurane tražbine. Stavak (2) ovoga članka. Rok iz čl. 246. st. 1. t. 2 ovoga Zakonika prestaje teći bilo kojom radnjom poduzetom pred sudom od strane vjerovnika privilegirane tražbine radi osiguranja ili namirenja predmetne tražbine.

²⁸ U čl. 241. st. 1. PZ-a navedeni su mogući dužnici: vlasnik broda, zakupac ili brodar broda te poslodavac i poslovođa broda.

koja polaže pravo na tražbinu i osoba koja osporava visinu iznosa tražbine imaju pravni interes pokretanja parnice i mogu podnijeti zahtjev za zabilježbu spora u upisnik brodova na temelju tužbe za ostvarenje pomorskog privilegija odnosno tužbe za pobijanje pomorskog privilegija.²⁹ Prema čl. 338. st. 2. PZ-a zahtjev za zabilježbu spora podnose stranke, njihovi zakonski zastupnici ili nadležno tijelo radi publikacije spornih činjenica koje mogu utjecati na pravni status svih zainteresiranih strana u postupku ovrhe. Kako navedene osobe, kao i sve osobe neposredno ili posredno vezane uz tražbinu, imaju neki pravni interes da sudjeluju u postupku ovrhe, odredbama *de lege ferenda* trebalo bi naglasiti da sud po službenoj dužnosti šalje obavijesti o postupku i provedbi ovrhe i osobama koje vode spor oko tražbine, sukladno odredbama čl. 856. st. 1. i 881. st. 1. PZ-a o dostavljanju rješenja o ovrsci i oglasa o prodaji, ako je spor oko tražbine publiciran podnošenjem zahtjeva za zabilježbu spora u upisnik brodova. Dodatno bi trebalo navesti da su se osobe u sporu oko privilegija odrekle prava na primanje obavijesti po službenoj dužnosti od strane suda, ako svojevolumnim pristupom nisu podnijele zahtjev za zabilježbu spora. Tako se mogu naći u situaciji da nemaju saznanje o pokrenutom postupku ovrhe i ne sudjeluju u njemu. U pogledu pokretanja parnice tijekom ovrhe i nakon završenog ovršnog postupka ne bi se diralo u pravo osporavanja pomorskog privilegija prema čl. 925. st. 3. – 8. PZ-a.³⁰ Prema odredbama parnicu može pokrenuti osoba koja tijekom ovrhe a najkasnije na ročištu za razdiobu kupovnine osporava tražbinu, ili čija je tražbina osporena. Sud će osobu uputiti da u određenom roku pokrene parnicu, a ako u određenom roku ne dokaže da je parnicu pokrenula smatrat će se da tražbina nije osporena. Parnicu se može pokrenuti i nakon završetka ovršnog postupka.

Dakle, u pogledu upisa i evidentiranja pomorskog privilegija odredbama *de lege ferenda* predviđela bi se obvezna uknjižba, na temelju relevantne isprave prethodno stečenog pravovaljanog pomorskog privilegija, kojom se proizvode pravni učinci prema trećima tek po upisu u upisnik brodova (u slučaju zračnog privilegija u registar civilnih zrakoplova). Uknjižba bi se izvršila uzimajući u obzir postojeće odredbe čl. 246. i 247. PZ-a o prestanku pomorskog privilegija. Upis se može izvršiti i predbilježbom ako za takav upis postoje razlozi (nepravomoćna sudska odluka).³¹ Osporene privilegirane tražbine evidentirale bi se putem zabilježbe spora u upisnik brodova. Zahtjev za upis može se poslati lučkoj kapetaniji elektroničkom poštom ili neposrednim uručenjem ili poštom. Na temelju ispravno sastavljenog

²⁹ Prema čl. 257. t. 5. PZ-a zabilježbom se ne upisuju knjižna prava već se evidentiraju osobni odnosi važni za raspolaganje imovinom ili druge činjenice za koje zakon veže određene pravne učinke. Regulirana je odredbama čl. 338.-359. PZ-a.

³⁰ Dužnik bi mogao osporavati tražbinu, jer je naknadno došao do saznanja o okolnostima koje mu nisu bile poznate u trenutku kad je izdao privatnu ispravu o priznavanju tražbine, primjerice ako je tražbina nastala na nezakonit način ili prijevarom (čl. 353. PZ-a).

³¹ Prema čl. 257. t. 3. PZ-a uknjižba je upis kojim se upisuju prava bez posebnog opravdanja. Regulirana je odredbama čl. 316.-318. PZ-a. Prema t. 4. ovoga članka predbilježbom se upisuju prava uz uvjet naknadnog opravdanja. Regulirana je odredbama čl. 319.-337. PZ-a.

zahtjeva (čl. 292. PZ-a) lučka kapetanija donosi rješenje o upisu u upisnik brodova.³² Upisnik je javni i svatko može zahtijevati uvid u upisnik brodova.³³ Upisnik se vodi u elektroničkom obliku.³⁴ U pogledu zrakoplova zahtjev za upis predaje se Agenciji za zračni promet koja vodi registar civilnih zrakoplova.³⁵

Odredbama treba predvidjeti i specifične situacije koje su u pomorskom prometu česta pojava. Brod je pokretnina koja se u kratkom vremenu može premještati iz jedne luke u drugu i države u državu različitih vremenskih zona. Zbog takvih okolnosti može biti upitno kako bi osoba (primjerice član posade broda koji je ukrcao na brodu u plovidbi), koja je stekla pomorski privilegij ili polaže pravo na spornu tražbinu, upisala svoje pravo u upisnik brodova u zakonskom roku, jer se iz opravdanih razloga trenutno nalazi izvan područja nadležne lučke kapetanije. Komunikacija elektroničkim putem riješila bi dvojbena pitanja jer je odredbama čl. 384 a – 384 č PZ-a regulirano zaprimanje zahtjeva za upis i dostava rješenja o zahtjevima elektroničkim putem. Osoba koja je ishodila privatnu ispravu od dužnika ili posjeduje pravomoćnu sudsku odluku kojom je tražbina potvrđena mogla bi, na temelju isprave u roku od 30 dana od dana nastupa činjenice iz koje proizlazi tražbina, elektroničkim putem poslati lučkoj kapetaniji zahtjev za uknjižbu pomorskog privilegija u upisnik brodova. Ako isprava nije ishoda u tom roku jer je tražbina osporena, osoba može, na temelju naknadno podnesene tužbe za ostvarenje privilegija od strane svoga opunomoćenika, elektroničkim putem poslati zahtjev za zabilježbu spora.

U konačnici, odredbama *de lege ferenda* trebalo bi utvrditi postupak upisa stečenog pravovaljanog pomorskog privilegija i osporene privilegirane tražbine nakon donošenja rješenja o ovrsi i određivanja privremene mjere zaustavljanja broda, a najkasnije na ročištu za prodaju broda. Prema odredbama čl. 857. i 860. PZ-a sud na temelju rješenja o ovrsi bez odgode donosi privremenu mjeru zaustavljanja broda zabranom isplovljavanja iz luke na području suda koji provodi ovrhu. Brod više nije gospodarski iskorištavan i pod nadzorom osoba navedenih u čl. 241. st. 1. PZ-a već na prisilnom vezu u luci pod ingerencijom suda koji provodi ovršni postupak. Sud može na prijedlog zainteresirane osobe i u dogovoru s vjerovnicima dozvoliti jedno ili više putovanja tijekom provedbe ovrhe (čl. 866.). Na tim putovanjima, ili dok je brod zaustavljen na prisilnom vezu u luci, mogu u specifičnim situacijama nastati priznati i osporeni neki od pomorskih privilegija iz čl. 241., ali i oni koji se odredbama *de lege lata* ni ne spominju, primjerice tražbine iz radnog odnosa čuvara broda privremeno postavljenih od suda tijekom ovrhe (čl. 861.).³⁶ Prijedlozi odredbi *de lege ferenda* donijeli bi određene promjene

³² Prema čl. 254. st. 1. PZ-a nadležna je lučka kapetanija na čijem je području prebivalište odnosno sjedište vlasnika broda, brodar, kompanije ili korisnika jahte. Članak 273. PZ-a regulira zahtjev za upis u upisnik brodova.

³³ Čl. 195. st. 1. PZ-a.

³⁴ Čl. 196. PZ-a.

³⁵ Čl. 5. st. 7. t. 7. Zakona o zračnom prometu, Narodne novine br. 69/09, 84/11, 54/13, 127/13, 92/14.

³⁶ Podrobnije o problematičnim tražbinama tijekom ovrhe vidi: Vuleta, D., *Ovršna prodaja broda de lege ferenda*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 50, 4/2013., str. 997-1001.

u pogledu ovlasti suda na upis tražbina. Prvenstveno se radi o novoj ovlasti upisa osporenih pomorskih privilegija po službenoj dužnosti u ovršne spise. Ovlast na upis u ovršne spise zakonskog založnog prava koji nije evidentiran (pomorskog privilegija), najkasnije na ročištu za prodaju broda, sud ima i po odredbama *de lege lata* (čl 880. t. 6.). Po novim odredbama svi priznati i osporeni pomorski privilegiji, nastali nakon donesenog rješenja o ovrsi i zaustavljanju broda, sud bi po službenoj dužnosti evidentirao upisom u ovršne spise najkasnije na ročištu za prodaju broda. Sud bi upisao u ovršne spise i utvrđeni pomorski privilegij koji je nastao na temelju pravomoćne sudske odluke nakon donošenja rješenja o ovrsi i privremene mjere zaustavljanja broda, odnosno tijekom provedbe ovrhe, ako je prijavljen najkasnije na ročištu za prodaju broda. O novim i osporenim tražbinama sud bi obavijestio sve osobe sukladno čl. 856. st. 1. i 881. st. 1. PZ-a. Tako bi, uz uknjižene tražbine i zabilježbu osporenih tražbina u upisniku brodova i evidentirane priznate i osporene tražbine u ovršnim spisima, postojalo vjerodostojno saznanje o stvarnopravnom opterećenju na brodu.

S obzirom na formalnopravnu vezu ZOSOZP-a i PZ-a, odnosno primjenu odredbi ovršnog dijela PZ-a u postupku ovrhe na zrakoplovu, prijedlozi dopuna i izmjena zakonskih odredbi o pomorskom privilegiju *de lege ferenda* trebaju naći adekvatnu primjenu u odredbama ZOSOZP-a o zračnom privilegiju.

3.1. Prijedlozi dopuna i izmjena zakonskih odredbi o upisu i evidentiranju pomorskog privilegija *de lege ferenda*

Članak 214. (prijedlog de lege ferenda)

(1) Pravo vlasništva i druga stvarna prava na brodu i brodu u gradnji mogu se steći, prenijeti, ograničiti i ukinuti jedino upisom u upisnik brodova. (čl. 214. st. 1. *de lege lata*)

(2) brisan

(3) Pravni učinak upisa prava iz stavka 1. ovoga članka u odnosu prema drugim upisima ovisi o redu prvenstva koji taj upis ima prema članku 266. ovoga Zakonika. (čl. 214. st. 3. *de lege lata*).

2. Privilegiji na brodu (*de lege lata* i prijedlog *de lege ferenda*) **Nastanak pomorskog privilegija na brodu (*prijedlog de lege ferenda*)**

Članak 241. a) (prijedlog de lege ferenda)

(1) Pravovaljani pomorski privilegij nastaje na temelju ovjerovljene privatne isprave izdane od dužnika (štetnika) kojom osobi koja polaže pravo na tražbinu (ovlaštenik pomorskog privilegija) priznaje postojanje i visinu iznosa tražbine, ili na temelju pravomoćne sudske odluke kojom je tražbina utvrđena.

(2) Privatnu ispravu može izdati i opunomoćenik dužnika prema uvjetima iz članka 316. stavak 2. ovoga Zakonika.

(3) Za pravne učinke koji iz tog prava slijede prema trećima potreban je upis u upisnik brodova na temelju isprava navedenih u stavku 1. i stavku 2. ovoga članka.

(4) Osoba koja polaže pravo na tražbinu dužna je ishoditi ovjerovljenu privatnu ispravu od dužnika u roku od 30 dana od dana nastanka činjenice iz koje proizlaze tražbine navedene u članku 240. ovoga Zakonika. Iznimno, navedeni rok može se produžiti iz opravdanih razloga do prestanka tih razloga koji su onemogućili postupanje u zadanome roku.

(5) Ako osoba koja polaže pravo na tražbinu ne ishodi ovjerovljenu privatnu ispravu od dužnika u zadanome roku, smatrat će se da je tražbina osporena.

(6) Osoba koja osporava tražbinu može negirati njezino postojanje ili osporiti visinu iznosa tražbine.

4. Provođenje upisa (*de lege lata i prijedlog de lege ferenda*)

a) Zajedničke odredbe brisano

Članci 283. – 287. (*de lege lata*) brisani

Upis pomorskog privilegija na brodu (*prijedlog de lege ferenda*)

Članak 286. (*prijedlog de lege ferenda*)

Ovlaštenik pomorskog privilegija podnosi nadležnoj lučkoj kapetaniji zahtjev za uknjižbu (članak 257. točka 3.) ili predbilježbu (članak 257. točka 4.) svoga stečenoga prava u upisnik brodova na temelju isprava navedenih u članku 241. a) stavak 1. i stavak 2. ovoga Zakonika.

Članak 287. (*prijedlog de lege ferenda*)

(1) Osoba koja polaže pravo na tražbinu i osoba koja osporava tražbinu prije pokretanja postupka ovrhe mogu na temelju tužbe za ostvarenje privilegija odnosno tužbe za pobijanje tražbine podnijeti zahtjev za zabilježbu spora u upisnik brodova.

(2) Ako u upisniku brodova postoji zabilježba spora, sud će po službenoj dužnosti poslati rješenje o ovrsi sukladno članku 856. stavak 1., oglas o prodaji sukladno članku 881. stavak 1. ovoga Zakonika i ostale relevantne obavijesti o postupku ovrhe i osobama iz stavka 1. ovoga članka.

(3) Ako nije podnesen zahtjev za zabilježbu spora svojevrijemnim propustom stranaka iz stavka 1. ovoga članka, smatrat će se da su se odrekle prava na primanje obavijesti od strane suda po službenoj dužnosti o provedbi postupka ovrhe u kojem imaju osobni pravni interes.

Članak 288. brisan

Članak 288. (*prijedlog de lege ferenda*)

Odredbama članka 287. stavak 1. ovoga Zakonika ne dira se u pravo osobe da pokrene parnicu tijekom provedbe ovrhe i nakon završenog ovršnog postupka prema uvjetima iz članka 925. stavak 3. – 8. ovoga Zakonika.

Članci 289. – 291. (*de lege lata*) brisani

Članak 289. (*prijedlog de lege ferenda*)

Ako se osoba koja je stekla pomorski privilegij ili polaže pravo na osporenu tražbinu iz opravdanih razloga trenutno nalazi izvan područja nadležne lučke kapetanije, slanje zahtjeva za upis i primanje rješenja o zahtjevu može se obavljati elektroničkim putem prema odredbama članka 384. a) – 384. č) ovoga Zakonika.

Upis pomorskog privilegija na brodu nakon donošenja rješenja o ovrsi i privremene mjere zaustavljanja broda (prijedlog *de lege ferenda*)

Članak 290. (*prijedlog de lege ferenda*)

(1) Sud će sve priznate pomorske privilegije i osporene pomorske privilegije koji su nastali nakon donošenja rješenja o ovrsi i privremene mjere zaustavljanja broda (članak 860 stavak 1.) najkasnije na ročištu za prodaju broda upisati u ovršne spise.

(2) Priznati i osporeni pomorski privilegiji iz stavka 1. ovoga članka određuju se prema uvjetima iz članka 241. a stavak 1. i stavak 5. ovoga Zakonika.

(3) Sud će upisati u ovršne spise i pravomoćnom sudskom odlukom utvrđeni pomorski privilegij koji je nastao nakon donošenja rješenja o ovrsi i privremene mjere zaustavljanja broda, ako je prijavljen najkasnije na ročištu za prodaju broda.

(4) O novonastalim priznatim i osporenim pomorskim privilegijima iz stavka 1. ovoga članka, sud će po službenoj dužnosti obavijestiti sve osobe koje je dužan obavijestiti prema člancima 287. stavak 2., i 881. stavak 1. ovoga Zakonika.

a) Zajedničke odredbe (*prijedlog de lege ferenda*)

Članak 291. (*prijedlog de lege ferenda*)

U postupku upisivanja u upisnik brodova svaka stranka snosi svoje troškove. (čl. 288. *de lege lata*)

4. ZAKLJUČAK

Problematika pomorskog privilegija na brodu prisutna je već desetljećima u inače kompleksnim međunarodnim stvarnopravnim odnosima na pokretninama velike vrijednosti. Neriješena osnovna pitanja upisa i evidencije tih prioriternih tražbina zapreka su uspostavljanju odredbama jasno utvrđenih vjerovničko-dužničkih odnosa, a time i razvoja pomorskog gospodarstva. Stoga su prijedlozi

dopuna i izmjena odredbi PZ-a, koji odudaraju od trenutačnih rješenja hrvatskog i poredbenog prava, usmjereni prvenstveno na odmak od osnovne općeprihvaćene odredbe da za pravoaljanost pomorskog privilegija nije potreban upis u upisnik brodova. U tom kontekstu autor predlaže rješenja kako bi se otklonila nedorečenost i smanjili prijepori koji u pravilu prate ovaj kompleksan pravni institut. Samo vjerodostojna evidencija priznatih i spornih pomorskih privilegija daje sigurnost svim zainteresiranim osobama da će u konkretnom slučaju ostvariti svoje pravne interese. Stoga su dopune i izmjene zakonskih odredbi *de lege ferenda* usmjerene na:

- brisanje st. 2. čl. 214. o nepotrebnom upisu za pomorski privilegij,
- decidirano navođenje načina stjecanja pomorskog privilegija,
- utvrđivanje roka u kojem se pomorski privilegij mora priznati ili osporiti,
- obveznu uknjižbu relevantnom ispravom priznatog pomorskog privilegija u upisnik brodova uz naznaku da pravni učinci slijede prema trećima tek po upisu u upisnik brodova,
- odredbama posebno naglašenu potrebu zabilježbe spora kojom osobe u sporu oko pravnog statusa tražbine imaju mogućnost primanja obavijesti po službenoj dužnosti od strane suda o pokrenutom postupku ovrhe u kojem imaju pravni interes,
- davanje dodatnih ovlasti sudu da po službenoj dužnosti upiše u ovršne spise, osim priznatih, i sve osporene pomorske privilegije koji su nastali nakon pokretanja postupka ovrhe i privremene mjere zaustavljanja broda najkasnije na ročištu za prodaju broda.

LITERATURA

Knjige i članci

1. Bazianec, N., *Uručenje sudskih pismena putem pošte*, Trgovačko ugovorno pravo, Informator, br. 6, 2000., str. 6-8.
2. Bolanča, D., *Stvarna prava na brodu (usporedba hrvatskog i bosansko-hercegovačkog plovidbenog zakonodavstva)*, Zbornik radova „Pravo i vrijednosti“, Sarajevo 2019., str. 292-301.
3. Borčić, V., *Ugovor o pomorskoj agenciji*, Uporedno pomorsko pravo, Vol. 36, br. 141-144, 1994., str. 183-191.
4. Branch, A.; Robarts, M., *Branch's Elements of Shipping – 9 edition*, Informa Law Routledge, New York 2014.
5. Brstilo, J., *Pomorski Privilegiji*, Pomorski zbornik, Vol. 38, br. 1, 2001., str. 223-242.
6. Buss, C., *Ship Building, Sale and Finance – 1 edition, Chapter-Ship mortgages: enforcement and remedies*, Informa Law routledge, New York 2016.
7. Chacon, V. H., *Reconsidering the Law on Maritime Liens for Bunker Supplier's Claims*, NUS Law Working Paper, No. 2022/003, str. 25-57.

8. Ćorić, D., *Treći pokušaj međunarodne unifikacije pravila o pomorskim privilegijama i hipotekama*, Pomorski zbornik, Vol. 1, br. 31, 1993., str., 61-90.
9. Davies, M., *Choice of Law and U. S. Maritime Liens*, Tulane Law Review, god. 83, br. 5-6, 2009., str. 1435-1461.
10. Garner, A. B., *Black' s Law Dictionary – 11 edition*, Thomson West Reuters-Publisher, 2004.
11. Gilmore, G.; Black, L. C., *The Law of Admiralty – 2 edition*, The Fondation Press, Chicago 1975.
12. Grabovac, I., *Plovidbeno pravo Republike Hrvatske*, Književni krug, Split 2003.
13. Grabovac, I., *Založna prava na brodu – usporedna raščlamba*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, br. 1-2, 1994., str. 25-39.
14. Hill, C., *Maritime Law – 5 edition*, Informa Law Routledge, New York 2003.
15. Kandare, B.; Čizmić, J., *Pomorsko procesno pravo*, Pravni fakultet u Splitu, 1996.
16. Kragić, P., *Draft Convention on the judicial sale of ships: a chance for the revolutionary use of the internet for notification and other issues*, PPP, vol. 61, no. 176, 2022., str. 745-776.
17. Marin, J., *Privilegiji na brodu – sigurnost i neizvjesnost u isto vrijeme*, Liber Amicorum Nikola Gavella, Građansko pravo u razvoju, Pravni fakultet u Zagrebu, 2008., str. 369-409.
18. Marin, J., *Registri plovinih objekata i zrakoplova*, Zbornik radova Hrvatsko registarsko pravo (registri pravnih osoba, nekretnina, pokretnina i prava), Zagreb 2006., str., 120 i 123.
19. Marin, J., *Stvarnopravno uređenje za plovila untarnje plovidbe*, Pravni fakultet u Zagrebu, PPP 163, Zagreb 2009., str. 29-35.
20. Nikčević Grdinić, J., *Pomorska hipoteka (mortgage) u engleskom i američkom pravu*, Naše More, Vol. 56, br. 1-2, 2009., str. 62.
21. Nikčević Grdinić, J., *Pomorske privilegije u engleskom i američkom pravu*, Naše More, Vol. 61, br. 3-4, 2014., str. 64-70.
22. Pavić, D., *Pomorsko osiguranje – pravo i praksa*, Književni krug, Split 2012.
23. Stefani, J. R., *Don't Lien on Me – Identification and Mitigation of Maritime Lien Risk in Maritime Lease*, Law Journal Newsletters, ALM Properties, LLC, 2017. <https://www.lawjournalnewsletters.com/sites/lawjournalnewsletters/2017/12/01>. (18.10.2023.)
24. Tetley, W., *International Conflict of Law-Common, Civil and Maritime*, BLAIS, Montreal 1994.
25. Tetley, W., *Maritime Liens and Claims*, BLAIS, Montreal 1998.
26. Triva, S.; Belajec, V.; Dika, M., *Sudsko izvršno pravo*, Informator, Zagreb, 1980.
27. Vuleta, D., *Poredbena analiza uređenja nekih pitanja ovršne prodaje pomorskog broda*, Poredbeno pomorsko pravo, Vol. 53, br. 168, 2014., str. 149.
28. Vuleta, D., *Ovršna prodaja broda de lege ferenda*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 50/4, 2013., str. 997-1001.

29. Xanthopolou, I., *The O.W. Bankruptcy and the resulting legal issues*, Practice Law Journal, Vol. 52, br. 1., 2016., str. 161-174.

Pravni propisi

1. Ovršni zakon, Narodne novine br. 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17, 131/20, 144/22, 06/24.
2. Pomorski zakonik, Narodne novine br. 181/04, 76/07, 146/08, 61/11, 56/13, 26/15, 17/19.
3. Talijanski Navigacijski zakonik (*Codice della navigazione*), novela br. 37/2020. <https://www.fog.it/legislaz/cn-indice.htm>. (16. 4. 2024.)
4. Zakon o obveznim i stvarnopravnim odnosima u zračnom prometu, Narodne novine br. 132/98, 63/08, 134/09, 94/13.
5. Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Narodne novine br. 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 152/14, 81/15, 94/17.
6. Zakon o zračnom prometu, NN 69/09, 84/11, 54/13, 127/13, 92/14.

BOOK REGIME FOR THE LEGAL LIEN ON MOVEABLES OF GREAT VALUE WITH SPECIAL REFERENCE ON MARITIME LIEN- DE LEGE LATA AND DE LEGE FERENDA

There is a legal correlation between the legal lien on a ship and an aircraft, given similar property law characteristics and the global legal regulation of real legal relations on these high-value movables. The provisions of Art. 175 of the Act on Obligatory and Real Legal Relations in Air Traffic, in the enforcement procedure on the aircraft provide for adequate application of the provisions of Art. 867-988. of the Maritime Code on enforcement procedures on board. Analysis of the provisions of the Maritime Code and the Law on Obligatory and Real Legal Relations in Air Traffic on the book regime for legal liens on ships and aircraft (maritime and air privileges) indicates identical problem areas that can arise in the process of judicial settlement of creditors' claims. The holder of the air privilege has the legal authority to register his/her claim, if s/he obtains the registration of the claim by submitting a request for entry in the register of civil aircraft, in contrast to the maritime privilege in respect of which the legal provisions stipulate that no entry in the sea vessel register is required for the creation of a maritime privilege and legal effects towards third parties. ships These provisions do not specifically mention the authority to submit an application for registration. If the holder of the air privilege has submitted a request for entry in the register, his/her registered claim is in the enforcement files and is known to the enforcement court therefore there is no obstacle to being informed by the court about the enforcement procedure initiated by another creditor as the enforcement officer and to undertake procedural actions in his/her own interest. However, if s/he does not obtain registration of his/her claim, because s/he did not submit a request for registration of his/her own volition or for objective reasons, s/he is exposed to the same problem related to the holder of an unregistered maritime privilege, i.e. the problem of hidden (invisible) claims for the enforcement court, creditors and other interested parties in the initiated execution procedure. Hidden

claims can prevent the realization of the very goal of enforcement - the unquestionable settlement of creditor's claims. Therefore, this paper primarily presents proposals for amendments and changes to the provisions of the Maritime Code on maritime privilege that are adequately applicable to air privilege as well. The proposals for additions and changes are aimed at regulating the registration of recognized and acquired and contested maritime privileges until the initiation of enforcement proceedings, after the adoption of a decision on enforcement and temporary measures to stop the ship, and at the latest at the hearing for the sale of the ship. The proposed solutions deviate from the currently valid provisions of Croatian and comparative law.

Key words: *ship and aircraft, book regime of privileges, Maritime Code, Act on Obligatory and Real Legal Relations in Air Traffic, legal changes and amendments*